

GINETSEY HAQIDA TUSHUNCHA VA UNING TUZILISHI VA VAZIFASI

Sattorova Sevinch Namozjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
Biologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezis genitouriya tizimi haqida umumiy tushuncha, shuningdek, uning tuzilishi va funksiyasi haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: ginoesiy, megasporotsit, apokarp, senokarp, parakarp, lizokarp, sinkarp, stilodiy.

Аннотация. В данной диссертации дается общее представление о мочеполовой системе, а также информация о ее структуре и функциях.

Ключевые слова: гинецей, мегаспороцит, апокарпий, ксенокарпий, паракарпий, лизокарпий, синкарпий, стилодий.

Annotation. This thesis provides a general understanding of the genitourinary system, as well as information about its structure and function.

Key words: gynoecium, megasporocyte, apocarp, senocarp, paracarp, lysocarp, syncarp, stylodium.

KIRISH

Ginetsey haqida umumiy tushuncha. Guldagi bir yoki bir necha urug'chibarglar (megasporofitsitlar)ning yig'indisi bir yoki bir necha ginetsey (ginye - ayol, urug'chi)ni hosil qiladi. Mashhur olim morfologik-sistematik A.JI.Taxtadjyan va boshqa xorijiy olimlar yopiqurug'li o'simliklarning gulidagi urug'chibarglar evolyutsiya jarayonida qadimgi ochiqurug'li o'simliklarning ajdodlari - sagovniklarda vujudga kelgan va ochiq patsimon megasporofillami bir-biri bilan tutashishi natijasi - mevachibarglar rivoj topgan deydilar. Darhaqiqat, ham bu fikrni tasdiqlovchi bir qancha dalillar bor. Chunonchi, qazilma holda topilgan yopiqurug'li o'simlik Degeneiwa xuddi shunday meva barglarning taraqqiy etganini ko'rish mumkin.

Urug'chi (ginetsey) xillari. Bir gulning urug'chi barglari (meva barglari) bir-biri bilan tutashmagan holda, har qaysisi alohida urug'chiga aylansa, bunday urug'chi apokarp ginetsey deb ataladi. Qazilma holda topilgan qadimgi yopiqurug'li o'simliklardan Degeneriada eng sodda monomer bitta meva bargdan tashkil topgan apokarp ginetsey bo'lgan. Hozirgi o'simliklardan apokarp ginetsey ayiqtovondoshlar, atirguldoshlar, zirkdoshlar va boshqa oilalarning vakillarida uchraydi. Evolyutsiya jarayonida eng sodda meva barglarning ixtisoslashuvidan uchlari qayrilib stilodiy (ustuncha) shakliga kirgan. Ayiqtovondoshlar oilasining vakillarida eng sodda mevachi barglar uchraydi. Ginetseyning evolyutsiyasida ro'y bergan eng muhim o'zgarishlardan biri, bu senokarp ginetseyning va ostki tugunchaning rivojlanishidir. Bir necha urug'chi barglardan tashkil

topgan ginetsey senokarp ginetsey deb ataladi. Senokarp ginetseyda meva barglarning tutashib ketishi ko'pincha tugunchada bo'lib, stilodiy tutashmasdan qolishi mumkin (masalan, labguldoshlar, murakkabguldoshlar, chinniguldoshlar va boshqalar). Tutashmay qolgan stilodiy va tumshuq parraklariga qarab ginetsey qancha mevachi barglardan yuzaga kelganligini aniqlash mumkin. Ba'zi oilalarda (kampirchopondoshlar, sigirquyuqdashlar, butguidoshlarda) meva barglar butunlay tutashib, ustunchani hosil qiladi. Senokarp ginetsey uch xil bo'ladi: sinkarp, parakarp va lizokarp. Sinkarp ginetsey yoki ko'p chanoqli (uyali) urug'chi. Sinkarp ginetsey apokarp ginetseydan hosil bo'ladi. Ularda meva barglarning chetlari ichkariga o'ralib, yonlari bir-biriga tutashadi va chanoq (uya) deb ataladigan xonalarga ajralgan bitga gul tuguni hosil bo'ladi. Parakarp ginetsey (yunon. para - oldida yondosh, karpos - meva) deb bir necha mevachi barglarning yig'indisidan hosil bo'ladigan bir xonali urug'chiga aytiladi (gunafshadoshlar, qaraqatdoshlar, gazako'tdoshlar, shum g'iyadoshlarga xos belgidir). Lizikarp ginetsey (yunon. lizis - eritish yo'qotish) evolyutsiya jarayonida sinkarp ginetseyning chanoqlar orasidagi pardasining erib yo'qolib ketishidan bir xonali tuguncha hosil bo'ladi. Bunday ginetsey primula va chinniguldoshlarga xosdir. Ko'pgina ra'nodoshlar oilasiga mansub o'simliklarda bitta yoki bir necha tuguncha ko'zachaga o'xshash botiq gipantiy (yunon. xipo - osti, pastki qismi, antos - gul) deb ataladigan gul bandining kengaygan gulqo'rg'onidan joy oladi. Bunday tuguncha o'rta tugun yoki o'rta tugun gul deb ataladi (masalan, na'matak, olcha, o'rik, shaftoli va boshqalar). Filogenetik jihatdan ustki gul tuguni ostki gul tugunidan qadimiyroq. Ustki gul tugun sodda gulli ko'p mevali o'simliklarda; ostki gul tugunidan murakkab gul rivojlangan o'simliklarda ko'proq uchraydi. Ba'zi morfologlar ostki gul tuguni bir necha tugunchalarning tutashishidan hosil bo'ladi deyishadi. Lekin fransuz olimi Van Tigem va uning shogirdlari o'tkazuvchi bog'lamlarning saqlanib qolishligi, gul tuguni retseptakulyar (lot. retseptakulum - gul o'rni) dan rivojlanganligini isbotladilar.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Ginetseyning eng muhim qismi tuguncha hisoblanadi, unda urug'kurtak joylashadi, gul tugunining ustida ingichka ustuncha, uning uchida esa shakli har xil tumshuqcha bo'ladi. Ustuncha tumshuqchani tuguncha bilan birlashtiradi va tumshuqchani ozmi-ko'pmi balandlikka ko'tarib changlarni qabul qiladi hamda changlanishni osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'. Prator va boshqalar, Botanika (morfologiya, anatomiya, sistematika, geobotanika). Toshkent.
2. A.Q. Qayimov, E.T. Berdiyev. "Dendrologiya". Toshkent-2012.

3. Botanika (o'quv qo'llanma). Toshkent 2018.
4. Tursunova Gulbahor Sultanova, Komilova Shoira Rafiqova. Botanika asoslari (o'quv qo'llanma). Toshkent 2009.
5. E.T. Berdiyev, SH.F. Gulamxodjayeva. "Manzarali daraxtlarni ko'paytirish" Toshkent 2020.
6. "Gul va manzarali o'simliklar o'simliklar florasi va sistematikasi" uslubiy qo'llama. Namangan - 2022.
7. Юсупходжаева, С. Х., Усманов, Б. А., & Патхиддинова, М. Ш. (2022). Характеристика микрофлоры полости рта и пародонтального кармана у больных перенёсших короновирусную инфекцию. Re-health journal, (2 (14)), 207-210.
8. Djabbarova, S., Tadjieva, M., Mardonova, R., Turaeva, G., & Mavlonov, O. (2020). The efficiency of problem based learning in developing students' communicative skills. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems, 12(2), 2684-2688.
9. Юсупалиходжаева, С., & Шомуродова, Г. (2022). Сочетанные воспалительно-деструктивные поражение пародонта: этиология, патогенез, клиника, диагностика. Стоматология, 1(1), 75-79.
10. Шукурова, У. А., & Алимова, С. Х. (2019). Стоматологический статус пациентов с красным плоским лишаем слизистой оболочки полости рта. In Актуальные проблемы стоматологии детского возраста и ортодонтии (pp. 204-208).
11. Юсупалиходжаева, С., Усмонов, Б., & Турдиев, А. (2021). Социальный статус у пациентов перенесших короновирусную инфекцию. Актуальные проблемы стоматологии и челюстно-лицевой хирургии 4, 1(01), 271-273.